

Ima i drugih primjera u kojima pisac mora odlučivati, kao što je npr. zarez. Ni pisanje zareza ne može biti riješeno konkretnim pravilima. I tu pisac treba misliti kad piše što želi napisati.

Što se tiče velikoga slova, slično je i s pisanjem naziva naseljenih mjesta i država. Da bismo pravila o velikom slovu tu uspješno

primijenili, nije dovoljno poznavati pravila, nego moramo znati što je naselje, a što država, a ako ne znamo, za to su mjerodavni zemljopisci i pravnici, pa ako smo u nedoumici, moramo pitati njih, a ne pravopisce.

S nazivima država povezano je i izvorno ili prilagođeno pisanje, što je previše za ovaj članak pa to ostavimo za drugu priliku.

*Stjepan Babić*

## OSVRTI

### HRVATSKI U SRPSKOHRVATSKOM TIJESKU

**Leopold Auburger, Hrvatski jezik i serbokroatizam, Rijeka, 2009.**

**D**ugoočekivani hrvatski prijevod knjige njemačkoga slavista i kroatista Leopolda Auburdera (r. 1941.)

Die kroatische Sprache und der Serbokroatismus pojavio se potkraj 2009. pod naslovom Hrvatski jezik i serbokroatizam. Izdavač je Maveda i Hrvatsko filološko društvo iz

Rijeke, urednici Mario Grčević i Milan Nosić, prevoditelji Nikolina Palašić i sam autor. U odnosu na njemački izvornik iz 1999. hrvatsko je izdanje dijelom izmijenjeno i dopunjeno, pa se u određenom smislu može držati i novim. Jezikovo je čitateljstvo već upoznato s ovim zanimljivim

kroatističkim naslovom i polemikama koje je njemačko izdanje bilo pokrenulo u dijelu, serbokroatizmu još uvijek<sup>1</sup> sklone, njemačke slavistike, ali su pitanja koja je djelo otvorilo i potaknulo strukovno višestruko važna, pa je o njem potrebno još govoriti, napose o teorijskoj strani samoga serbokroatizma, koja je i glavnim predmetom ovoga osvrta.

Unutar osam problemskopovijesno postavljenih periodizacijskih razdoblja autor u rasponu od četiriju stoljeća (XVII.–XX.) prati razvitak „jedinstvenoga ijekavskoga novoštokavskoga općega, književnoga i standardnoga jezika u okviru hrvatskoga kao zasebnoga jezika” (str. 18.),<sup>2</sup> sučeljenoga sa serbokroatizmom kao posebnim oblikom lingvističkoga i političkoga pokušaja podčinjenja i uništenja hrvatskoga jezika, koji je osobito obilježio njegovu povijest u XIX. i

<sup>1</sup> Velimir Piškorec: Kraj serbokroatistike, Jezik, god. 43. (2001.) br. 3., str. 102. – 109.; Mario Grčević: O serbokroatizmu u suvremenoj njemačkoj slavistici, Isto, br. 4., str. 121. – 132. i Još jednom o serbokroatizmu u suvremenoj njemačkoj slavistici, njemačkoj slavistici, Isto, br. 5., str. 182. – 192.

<sup>2</sup> Ovdje se ne će ulaziti u raspravu je li riječ o novoštokavskoj ijekavštini ili je točnije govoriti o jekavskoj štokavštini kao odlici hrvatske književne i standardne osnovice, jer to bitno ne mijenja zaključke Auburgerove rasprave, ali bi, nesumnjivo, takvo razlikovanje pridonijelo boljemu i produbljenijemu određivanju autonomnosti hrvatskoga književnojezičnoga i standardnojezičnoga razvojnoga puta nasuprot Karadžićevoj ijekavskoj novoštokavštini.

XX. st. Autor propituje odnos i dodire hrvatskoga i srpskoga jezika kao dvaju *zasebnih jezika* i to u njihovu naravnu povijesnom okružju i razvojnoj dinamici temeljem činjenica, a ne domišljanja kakvima su bila sklona pojedina slavistička jezikoslovlja u svijetu, te rasvjetljuje proturječja i nedostatnosti serbokroatističkoga pristupa, izgrađenoga na tvrdnji da je u hrvatsko-srpskom jezičnom odnosu riječ o unutarjezičnom, a ne o *međujezičnom dodiru*, kakvim ga vidi i interpretira Auburger.

Po Auburgeru središnji je pojam serbokroatistike lingvistički ideologem *srpskohrvatski jezik*, koji su jezikoslovci prvotno bili izmislili kao pomagalo da bi mogli opisati skupinu dijalekata između slovenskoga jezika na zapadu i bugarskoga na istoku. Taj metajezik, ili pajezik, kako ga Auburger naziva, iz različitih je razloga, u prvom redu političkih srpskoekspanzionističkih, s vremenom poprimio druge sadržaje, pa je od apstraktnoga etalonskoga jezika kao jezikoslovnoga radnoga oruđa izrastao u nekih jezikoslovaca do konkretnoga standardnoga jezika, tobože nadređenoga hrvatskoj i srpskoj varijanti kao njegovim pojedinačnim ostvarajima. Međutim, kao konkretna, živa jezična činjenica srpskohrvatski standardni jezik nije nikada postojao, podcrtava autor, ali je postojao, kao virtualna slika, propisni model i jezičnopolitička namjera serbokroatističkih zagovaratelja. Za tu su sliku serbokroatistički orijentirani jezikoslovci bili spremni pogaziti osnovna načela znanstvenoga rada, pa Auburger javno upozorava da se mnogi među tom skupinom slavističkih prinosa u znanstveno-teorijskom smislu mogu nazvati pravim krivotvorinama (str. 12.).

Posljednjih se dvaju stoljeća u serbokroatistici ništa bitno nije promijenilo osim nazivlja, pa se od teorije 19. st. o jednom narodu s dvama imenima preko tvrdnje o jednom jeziku s dvama imenima došlo u dvadesete-

tom stoljeću do teorije o dvjema varijantama jednoga jezika. U novije se vrijeme govori o dvosredišnjem odnosno višesredišnjem jeziku, ili se pak razglaba o jedinstvenom dijasistemu varijantnih dijalekata, odnosno, raspravlja o jedinstvenom jeziku s dvama načinima izgradnje. Sukladno tomu razvilo se i posebno strukovno serbokroatističko nazivlje, koje najzornije posvjedočuje o kakvoj je misaonoj zbrci riječ: *jedinstveni jezik, varijanta, dvosredišnji jezik, izgrađeni jezik, neizgrađeni jezik, zaseban jezik po kriteriju izgrađenosti, zaseban jezik samo po kriteriju izgrađenosti, zaseban jezik također po kriteriju izgrađenosti, udaljeni jezik, zaseban jezik po kriteriju sličnosti (udaljenosti), zaseban jezik samo po kriteriju sličnosti (udaljenosti), zaseban jezik također po kriteriju sličnosti (udaljenosti), (dijalektološki) dijasistem* (str. 225.).

Iz povijesti se serbokroatistike znade da se uz naziv srpskohrvatski kao sporedna istoznačnica upotrebljavala oznaka srpski. Nasuprot tomu i unatoč nekim izuzetcima, naziv hrvatski ista ta serbokroatistika nikada nije rabila kao sporedni zamjenski naziv za srpskohrvatski. Glotonimski su naziv hrvatski pristaše srpskoga serbokroatizma držali narodnjačkim, a ne znanstvenim jezičnim nazivom. Dapače, serbokroatizam je tabuizirao glotonim hrvatski te uporno pokušavao nametnuti srpskohrvatski kao obvezni i obvezujući naziv. Alternative hrvatskosrpski, srpski ili hrvatski, hrvatski ili srpski Auburger drži utilitarnom proračunatom popustljivošću radi konačnoga prihvaćanja naziva srpskohrvatski (str. 233.).

Auburger upozorava na mnogobrojna proturječja i nedosljednosti dosadašnjih serbokroatističkih teorija, izgrađuje svoj znanstveni aparat s osloncem na Pikeovoj tagmemici te zahtijeva preciznost nazivlja, dosljednu razinsku razdvojbu, razlikovanje *lektalnih* jezičnih varijeteta, pri čem mu lek-

*talán* znači bilo koji pojavni jezični oblik (idiolet, sociolekt, dijalekt), razdvoju *et-skoga* od *emskog* pristupa jezičnoj pojavnosti, pri čem prvi određuje kao izvanjskost i sintagmatičnost, drugi kao unutarnost i paradigmatična povezanost jedinica sustava (fonema, morfema, leksema ...).

Emski važeća zajednička pripadnost hrvatskoga i srpskoga jezika kakvoj strukturiranoj i integriranoj cjelini u obliku zasebnoga jezika nikada nije postojala ni za hrvatski ni za srpski jezik. Isto tako emskosti nema u serbokroatističkom konceptu varijanta te dvosredišnjega odnosno višesredišnjega zasebnoga jezika, kao i u primjeni Klossove teorije ili pak u primjeni dijalektološkoga kontaktnolingvističkoga pojma dijasistem. „Odnosi sličnosti”, piše Auburger, „koji se razaznaju unutar određenoga dijasistema, emski su važeći samo nepotpunim i nedostatnim dijelom” (str. 251.), a na višim se lektalnim razinama pri preoblikama jednakosti smanjuju.

Zasebne jezike autor definira kao složene sustave jezičnih znakova na najvišoj lektalnoj razini, sastavljene od pojedinih lekata: s jedne strane dijalekata, a s druge funkcionalnih lekata poput strukovnoga, poslovnoga, pjesničkoga, liturgijskoga, koji tvore jedinstven semiotički oblik pojedinoga jezika. U njihovu oblikovanju i izgradnji sudjeluju pripadnici pojedinih etnija, pa je njihova povijesnost istodobno i povijesnost njihovih tvoraca, nositelja jezične autonomije pojedine jezične zajednice. Jezične zajednice djeluju dakle kao lingvistički živi sustavi. Pri tom su postojanje i opstajanje te autonomije i emska valjanost položaja vlastitoga zasebnoga jezika nužno ovisni o suglasnosti i bliskoj povezanosti pripadnika dotične jezične zajednice. Lingvistička se autonomija izvršava samostalnim jezikotvorjem i proizvodnom porabom jezika, njegovim razvijanjem i njegovanjem, standardizaci-

jom i kodifikacijom te jezičnim odgojem i prenošenjem na nove naraštaje.

Zasebni su jezici kao složeni jezično-znakovni predmeti svojevrsne cjeline koje se ne daju reducirati na njihove sastavnice na nižim razinama ni na njihova svojstva različitih jezikoslovnih vidova, piše Auburger, niti se mogu mijenjati, a da istodobno sačuvaju svoju istovjetnost. U nastajanju i razvitku zasebnoga jezika kao funkcionalno diferencirane, znakovno strukturirane, dinamične cjeline ne samo da povijesno sudjeluje mnogo naraštaja, nego i mnogo sudobnih društvenih skupina i slojeva. Pri tom se gradnja u naravnom okružju uvijek obavlja kao nadogradnja na prije stvorene osnove, a sudioništvo u jezičnoj zajednici može se opisati kao jezičnostvaralački porabni i nadzorni proces.

Kao i svaki zasebni jezik, tako se i hrvatski razvija u govornika najprije kao materinski, obiteljski, zavičajni ili okolinski jezik. Suprotno tomu općehrvatski jezik treba učiti, i to uglavnom u školi. Stoga je pouzdana i kvalificirana školska predaja općehrvatskoga jezika i njegovih središnjih norma prvorazredna zadaća u širenju visoke jezične kvalifikacije i kulture. Dok je nastava općehrvatskoga jezika unutar društvena zadaća hrvatske nacije, poraba je hrvatskoga kao službenoga jezika Republike Hrvatske također međunarodno, međujezično i prijevodno pitanje.

Za današnji je lektološki sustav hrvatskoga jezika karakteristično da postoji jedan općehrvatski (svehrvatski) književni jezik hrvatskoga štokavskoga tipa i nekoliko regionalnih književnih jezika različitih funkcionalnih porabnih opsega. Osim čakavskoga i kajkavskoga postoji gradišćansko-hrvatski književni jezik, koji je u Gradišću priznat kao drugi službeni jezik uz njemački. Za razliku od pretežno čakavskoga gradišćansko-hrvatskoga književnoga jezika, koji je

kao lektološki organski sastojak hrvatskoga jezika bez lektološke inačice u sustavu cjelokupnoga hrvatskoga jezika, štokavski se bosanskohercegovački književni lekt može shvatiti kao regionalna varijanta prema općehrvatskom književnom jeziku bez općehrvatske valjanosti.

Auburger razlikuje književni od standardnoga jezika. Pojam je književni jezik za Auburgera kulturološki, vrijednosni pojam, a ne jezikoslovnoopisni pojam. Sukladno složenosti pojedine kulturne zajednice, književnojezično vrjednovanje u načelu je višedimenzionalno i društveno višeslojno, a odnosi se i na jezično znakovlje i na jezične uloge. On je neodvojivo povezan s etničkom skupinom, sa živućim jezičnim sustavom kao njegovim nositeljem, dakle ljudskom zajednicom, dotično kada je riječ o hrvatskom književnom jeziku, s hrvatskim narodom. U hrvatski književni jezik ubraja se i obilježje književnojezično-povijesne i za hrvatski književni jezik konstitutivne porabne tronarječnosti (štokavsko, kajkavsko i čakavsko narječje). Serbokroatizam je uvijek pokušavao ukloniti upravo to hrvatsko bitno obilježje. Književni jezik nije ograničen samo na književnost, već obuhvaća i religijsku, strukovnu, popularnoznanstvenu literaturu s njezinim uporabnim tekstovima. Kao sastojak kulturnopovijesnoga sustava svoje jezične zajednice taj je vrijednosni pojam povijesno dinamičan sa stalnicama i promjenjivostima. Razlog je tomu djelomična razvojna otvorenost književnojezičnoga stvaralaštva. U svojoj zasebnojezičnoj ostvarenosti književni je jezik jedna vrst platonske ideje koja snažno utječe na jezičnu normu.

Pojam je standardni jezik za Auburgera ortolingvistički pojam. Njime se shvaća jezik u onoj mjeri u kojoj odgovara standardizacijom određenim pravilima. Standardizacija se obavlja izvana, naloženim jezičnim propisima koji ovisno o primjerenosti jezičnoj

zbilji znaju biti i prijeporni u svojoj jezičnoj zajednici, što biva obično kada nisu u duhu književnojezičnoga stvaralaštva ili imanentno valjanih norma književnoga jezika. Prvorazredni je predmet kroatističke standardizacije općehrvatski književni jezik, ali i u Gradišću službeni gradišćanskohercegovački jezik.

U suvremenom serbokroatističkom nazivlju nazivom srpskohercegovački jezik označuje se standardni jezik, a ne književni jezik, čijim bi varijantama bili i hrvatski književni jezici i srpski i crnogorski i bošnjački književni jezik. Naziv književni jezik jako smeta serbokroatističkim predodžbama o hrvatskom jeziku kao varijanti srpskohercegovačkoga pajezika, pa ga se stoga nastoji izbjegniti, odnosno potpuno zamijeniti nazivom standardni jezik.

Posebnu pozornost Auburger posvećuje korpusnolingvističkoj i/ili funkcionalnolingvističkoj međujezičnoj sličnosti. Takva sličnost kojega jezika s drugim zasebnim jezikom nije bezuvjetno znakom njegove nesamostalnosti ili neimanja emskoga položaja zasebnoga jezika. U slučaju hrvatskoga i srpskoga odnosa to znači da sama činjenica što je štokavština u osnovici i hrvatskoga i srpskoga književnoga i standardnoga jezika unaprijedce ne govori ništa o odnosu tih dvaju jezika. Ne može se stoga prihvatiti serbokroatističko mišljenje da je hrvatski emski valjan zaseban i samostalan jezik samo voljom politike, nego njegovu emsku samostalnost valja izvoditi iz jezikoslovne zasebnosti njegove jezične zajednice.

Korpusnolingvističko i funkcionalnolingvističko razmatranje pojedinih razdoblja s obzirom na položaj hrvatskoga kao zasebnoga jezika sučeljeno je sa serbokroatizmom u prvom redu na lektalnoj razini. Zanimajući zasebnost cjelovitoga hrvatskoga jezika i samostalnost hrvatske jezične zajednice, neki su jezikoslovci podlegli

iluziji znakovne bliskosti štokavskoga dijela hrvatskoga jezika štokavskom srpskomu, i nisu razabrali zbiljski odnos: da se srpski jezik nije odvajao izgradnjom od hrvatskoga, niti obratno – hrvatski od srpskoga. Primjenjujući, primjerice, Klossovu teoriju jezične izgrađenosti na srpski i hrvatski jezik, serbokroatisti, upozorava Auburger, čine veliku pogrešku: nedovoljno uzimaju u obzir složenu dijakronijsku i sinkronijsku jezičnu zbilju hrvatskoga jezika. Sinkronijski gledano hrvatskomu jeziku pripadaju i čakavski i kajkavski i štokavski dijalekti. „Stoga postoji sinkronijski na lektalnoj razini za svako povijesnojezično razdoblje hrvatskoga jezika jasna i dovoljna korpusnolingvistička udaljenost od srpskoga jezika. Taktika je serbokroatizma bila najprije ignorirati upravo tu specifičnu hrvatsku dijalektalnu strukturu, a potom jezični sukob voditi oko štokavskoga, za koji se je pak tvrdilo da je tipično srpski. Na taj bi način hrvatskomu dijalektalnomu sustavu bio oduzet njegov funkcionalno vodeći dijalekt. Istoj toj taktici pripadalo je nastojanje da se tabuira lektalna razina pri razmatranju tzv. problema varijanata, o kojima bi se raspravljalo samo na znatno nižim razinama. Te su razine morale biti dovoljno daleko od ukupnoga hrvatskoga jezičnoga sustava kako bi se prikrla ideologija serbokroatizma u svojoj jezikoslovnoj i filološkoj neodrživosti. Zanemarena je bila i dijakronija čitavoga hrvatskoga dijalektalnoga sustava kao i razvoja hrvatskoga književnoga jezika. Tim je hrvatski trebao biti odsječen od svojih povijesnojezičnih izvora i životnih strujanja kako bi ga se nakon prekida tih veza moglo nastaviti kao 'srpskohrvatski' s razvojnim smjerom prema srpskomu” (str. 230.).

Kada se pak govori o varijantama, valja naglasiti da one postoje samo unutar jedne

nadređene cjeline, dotično jednoga zasebnoga jezika. Tako su, primjerice, na lektalnoj razini čakavsko, kajkavsko i štokavsko narječje u međusobnom varijantnom odnosu unutar hrvatskoga kao njihova zajedničkoga jezika i taj je varijantni odnos za hrvatsku jezičnu zajednicu emski valjan.

Autor naglašava da su hrvatski i srpski jezik dva stara, zasebna južnoslavenska jezika s različitim književnim podlogama i različitim standardizacijskim tijekovima. Hrvatski kao zaseban jezik lektalni je kompleks čije su dijalektalne sastavnice štokavski, čakavski i kajkavski, dok je srpski u dijalektalnom smislu samo štokavski. U hrvatskom je naprotiv samo temeljni tip svehrvatskoga općega, književnoga i standardnoga jezika štokavski, ali i on je trajno otvoren čakavskom i kajkavskom utjecaju. Nadalje, postoji i dijakronijska povezanost suvremenoga jezika sa starijim hrvatskim književnim jezicima, a takve povezanosti u srpskom jeziku nema. Ovdje valja opetovano podsjetiti, da za razliku od hrvatskoga jezika, čiju povijest obilježuje dakle nekoliko književnih stilizacija izraslih iz hrvatske organske podloge (čakavske, kajkavske i štokavske), koje su se tijekom povijesti na osobit način smjenjivale, prožimale i nadograđivale, a to se zbiva i danas, srpski jezik također ima nekoliko književnih stilizacija, ali su u svima njima, sve do Karadžićeve pojave, koja pada tek u XIX. st., izrazito pretezale nesrpske sastavnice, crkvenoslavenska i ruskoslavenska. Zbog tih je razloga Karadžić na samom početku glasovitoga predgovora svomu Srpskomu rječniku iz 1818. rekao veliku i serbokroatistima nedragu istinu: „Već ima blizu iljada godina kako Srbliji imaju svoja slova i pismo, a do danas još ni u kakvoj knjizi nemaju svoga pravog jezika!”<sup>3</sup> U tom su trenutku Hrvati

<sup>3</sup> V. Stefanović Karadžić: Srpski rječnik istolkovan njemačkim i latinskim riječma, Beč 1818., str. III.

imali tiskanih *devet rječnika*,<sup>4</sup> čak *šesnaest slovnica*<sup>5</sup> i cijelu malu knjižnicu lijepe književnosti, što je bilo dovoljnim razlogom da na Karadžićeva početnička nastojanja i pabirčenja po hrvatskim „slovarima” gledaju više s razumijevanjem nego li s nadom i mišlju da bi od njegova jezikoslovlja hrvatski jezik mogao što god uprihodovati.

Unatoč političko-povijesnim poteškoćama na koje je nailazio hrvatski kao zaseban jezik u serbokroatiškom okružju ne samo da nije uništen i utopljen u srpskom jeziku, već se u otporu serbokroatiizmu, piše Auburger, upravo neočekivano oslobodila razvojna energija hrvatskoga jezika (str. 18.), pa „Hrvati s hrvatskim kao svojim prvenstvenim jezikom, mnoge spoznajne i prosudbene probleme rješavaju intuitivno i prema jezičnom osjećaju kao nešto što se samo po sebi razumije, dok te iste probleme jezikoslovci i filolozi moraju teškim radom riješiti kao znanstveno sigurne spoznaje kako bi ih onda mogli argumentirati i braniti od agitacijskih napada” (str. 227.). Iz takva su autorova pristupa, u kojem se jezik ne promatra izolacionistički, nego u međuodnosu govornika kao nositelja i stvaratelja jezika te jezične zajednice kao živućega jezikoslovnoga sustava izišla zanimljiva zapažanja, koja mogu biti plodnim poticajem za daljnja istraživanja, napose u metodološko-teorijskom promišljanju hrvatsko-srpskih jezičnih odnosa i dodira u dijakroniji i sinkroniji te na paradigmatškoj i sintagmatškoj razini.

Auburger je svoju studiju utemeljio na golemoj literaturi (više od 400 jedinica). Ne mogu se prihvatiti pojedine kritičke pri-

mjedbe da je knjiga pisana u prvom redu s ideoloških, a ne s jezikoslovnih polazišta. Knjiga je pisana s polazišta s kojih je jedino i mogla biti napisana: sa sociolingvističkih. Ako sociolingvistika nije znanost, onda ona nije znanstvena, ako pak jest, onda se Auburgeru nema što prigovarati. Napose se to ne može činiti nakon izjave jednoga od glavnih suvremenih predstavnika serbokroatiizma, Pavla Ivića, koji kaže da su „podjela i razgraničenje jezika (...) zapravo konvencionalni” (str. 253.), a cijeli je život potrošio da tu diobenu konvencionalnost ospori, odnosno opovrgne tezu hrvatskih jezikoslovaca da se jezici ne ravnaju jedan prema drugomu nego da je svaki jezik sam sebi vrhovnim zakonom (Brozović).

Auburger je uspio napisati dobru sintezu povijesnoga razvitka hrvatskoga književnoga i standardnoga jezika, iako još uvijek ima neraščišćenih teorijskih pitanja, kakvo je, primjerice nerazlikovanje književnoga i standardnoga jezika u dijela jezikoslovaca koji se bave hrvatskom standardologijom i njezinom povijesti. Toga je svjestan i sam autor, pa je dio postojećih jezikoslovnih prijedora i otvorenih pitanja, poput onih o naravi i početcima hrvatske standardizacije ostavio po strani jer ona za hrvatsku jezičnu povijest XIX. i XX. st., kojima se Auburger u ovoj knjizi najviše bavi, nisu ključna. Ipak upozorava na Moguševu napomenu da je povijest književnoga jezika šira od povijesti standardnoga jezika, budući da nije sva književnost pisana standardnim jezikom, pa „književni jezik ima i predstandardno razdoblje”. „Standardizacija je proces koji obično

<sup>4</sup> Godine 1595. Vrančićev, 1605. Lodereckerov, 1670. Habelićev, 1649. – 1651. Mikaljin, 1740. Belostenčev, 1742. Sušnik–Jambrešićev, 1728. Della Bellin, 1803. Voltićev, 1810. Stulićev.

<sup>5</sup> Godine 1604. Kašićevu, 1665. Križanićevu, 1712. Babićevu, 1713. Šitovićevu, 1728. Della Bellinu, 1761. Tadijanovićevu, 1767. Relkovićevu, 1778. Lanosovićevu, 1783. Szent-Mártyoryjevu, 1790. Kornigovu, 1803. Mužinu i Voltićevu, 1808. Appendinijevu, 1810. Matijevićevu, 1812. Starčevićevu.

počinje duboko u predstandardnom dobu i na osobit način povezuje povijest književnoga jezika, predstandardnoga i standardnoga, u jednu cjelinu” (str. 19).

Dijelu pitanja, čini mi se, Auburger nije posvetio dovoljnu pozornost, poput, primjerice, posebnih odlika zapadne organske novoštokavštine, koja je stoljećima popunjavala hrvatsku književnojezičnu i standardnojezičnu osnovicu i koja se ne može poistovjetiti s istočnom i jugoistočnom organskom novoštokavšinom, koja je pak popunjavala srpsku i crnogorsku književnojezičnu i standardnojezičnu osnovicu.

U knjizi se potkralo nekoliko pogrešaka, među kojima tri veće, koje svakako valja ispraviti. Prva: jezik Bašćanske ploče nije „ondašnji narodni s elementima crkvenoslavenskoga književnoga jezika” (str. 9.), nego upravo obratno: crkvenoslavenski s elementima organskoga hrvatskoga idioma; druga: ne zove se „službeni jezik Trojedne Kraljevine (...) *hrvatski ili srpski jezik*” (str. 12.), nego od 1868. temeljem Hrvatsko-ugarske nagodbe hrvatski jezik; treća: u Zagrebu 1967. – 1969. nisu objavljena tri sveska rječnika MH i MS (na više mjesta u knjizi), nego dva i to prvi svezak A–F drugi G–K (otuda popularno ime rječniku „Adok”); u Beogradu je objavljen cjelovit rječnik u 6 svezaka, a u trećem svesku toga azbukom određena niza nalazi se slovo K s pripadnom građom iz hrvatskoga drugoga sveska.

Na kraju valja dopuniti Auburgera i reći da je u ime serbokroatizma u kontekstu slovenske, hrvatske, bošnjačke, crnogorske, srpske i makedonske kulture počinjen na ovim prostorima kulturocid i glotocid golemih razmjera, čije posljedice do danas nisu u potpunosti istražene i objelodanjene. Iako Auburger s dosta optimizma piše o kraju i slomu serbokroatizma početkom 1990-ih, čini se da ipak treba biti oprezan. Na to ne upozoravaju samo učestali jezični pritisci ko-

jima je izložena Hrvatska na međunarodnoj pozornici uoči ulaska u Europsku Uniju, kad joj se uskraćuje pravo da to učini s hrvatskim jezikom kao svojom ustavnom vrijednosti, nego i zbivanja u Hrvatskoj, gdje se serbokroatizam danas pojavljuje u različitim oblicima i na različite načine, manje ili više otvoreno. Hrvatska ga je javnost prepoznala kao nosivu sastavnicu geopolitičkoga projekta Zapadnoga Balkana, koju već desetak godina gura i nameće londonska administracija. Nedvojbeno se u kontekstu toga programa ciljano umnažaju pravopisni priručnici suprotnih polazišta i rješenja ne samo u Hrvatskoj nego i u Srbiji, Bosni i Crnoj Gori, pišu rječnici srpskohrvatskoga jezika (V. Anić), prepisuju i prilagođuju srpski pravopisi i podmeću Hrvatskoj (Ljiljana Jojić), onemogućuje i ometa jezično osamostaljenje hrvatskoga naroda u BiH, izdaju zajednički časopisi neobične jezične mješavine (Sarajevske sveske, Novi plamen), nelektoriraju prilozima iz susjednih štokavskih država (Zarez), proizvodi zajednički TV program radi stvaranja novoga jezika štokavske osnove, vraća Maretićeva gramatologija u suvremene hrvatske slovnice unatoč njezinim potvrđenim slabostima i nedostatnostima (npr. imenična rodovna razdvojenost), progona hrvatski glotonim, napose u dopreporodnom razdoblju. U međunarodnom nadzoru toga posla posebno su aktivni članovi europskoga pokreta zelenih. Iz njihove je švicarske središnjice još polovicom 1990-ih odaslana u svijet „ekološka” poruka zabrinutosti nad prevelikom „čistoćom” hrvatskoga jezika, postignutom „nasilnom kroatizacijom”, a danas iz njemačkih i nizozemskih zelenih podružnica stižu protuhrvatski jezični amandmani kojih se ne bi postidio ni rigidni Miloš Moskvljević.

Ono što posebno treba zabrinuti ne samo hrvatske jezikoslovce nego i sve hrvatske građane kojima je stalo do kulturnih dobara, a jezik je, nesumnjivo, jedno od najviših i

najvećih naraštajnih dobara, kulturni i povijesni poklad života jednoga naroda, jest lakoća kojom državne institucije u Republici Hrvatskoj svemu tomu asistiraju i prelaze preko najprovokativnijih izjava o hrvatskom jeziku i hrvatskoj naciji kao izmišljotinama „hitlerovski orijentiranoga” hrvatskoga znanstvenoga i jezikoslovnoga kruga. Te strašne ocrne, koje udaraju u same temelje hrvatske države i hrvatskoga Ustava, napisane u ime serbokroatizma, mogle su se nedavno pročitati sa stranica zagrebačkoga časopisa Književne Republike (2007., br. 5. – 6.), koji

financira Ministarstvo kulture Republike Hrvatske novcem hrvatskih građana.<sup>6</sup> Čime su to ucijenjeni hrvatski političari i institucije da takve protuustavne ispade dopuštaju, ne znamo, ali pouzdano znamo da u svijetu ne postoji narod koji bi sam plaćao da mu se uskraćuje pravo na vlastiti jezik, da ga se blati, vrijeđa i omalovažava u vlastitoj državi. Što onda očekivati od međunarodnih institucija?

*Nataša Bašić*

## **PRVI HRVATSKI ONOMASTIČKI PRIRUČNIK**

**Petar Šimunović, Uvod u hrvatsko imenoslovlje, Zagreb, 2009., 382 str.**

**U**vod u hrvatsko imenoslovlje peta je knjiga desetoknjižnog ciklusa Izabrana djela Petra Šimunovića u izdanju Golden marketinga i Tehničke knjige. Nakon iscrpnih monografija o jadranskoj, i osobito, bračkoj toponimiji, te hrvatskim prezimenima, hrvatska je onomastika dobila i svoj prvi priručnik. Temelji koji su postavljeni radom na projektu Enciklopedija slavenske onomastike u organizaciji Poljske akademije znanosti, čiji su svesci objavljeni 2002. i 2003. godine, i u kojima je akademik Petar Šimunović autor poglavlja o hrvatskoj onomastici, temelji su na kojima je nastala ova knjiga. Riječ je o sustavnom pregledu onomastičkih teorija i nazivlja, metoda

istraživanja i najčešćih poteškoća, te glavnih onomastičkih kategorija i njihovih dijelova. Riječ je o širokome području koje obuhvaća onomastička teorija, napokon okupljenome na jednome mjestu, u znanstvenome priručniku.

Podijeljena na šest poglavlja, I. Uvod u imenoslovlje, II. Život imena, III. Antroponimija, IV. Toponimija, V. Imena ostalih namjena i VI. Krematonimija, knjiga omogućuje precizan uvid u onimijska pitanja. Proučimo li pozornije, vidjet ćemo da su u odjeljcima unutar poglavlja iznimno zanimljivi podatci, poput onih o istaknutim hrvatskih onomastičarima ili prevedenim i pomodnim imenima, zatim imenima u naslovima literarnih djela, sve do pitanja suvremene imenske slike u nas.

Nakon općenitih napomena o onomastici kao znanosti i njezinu povijesnome razvoju, onomastičkoj ulozi imena, te ulozi dijalek-

<sup>6</sup> Opširnije: L. Pavlović: Nasmiješeni Budha i njegovi trabanti, Fokus, 2008., br. 399., str. 16. – 18.; G. Borić: Zašto Vlada financira časopis koji nije če zasebnost hrvatskog jezika i krši Ustav?, Hrvatski list, 2008., br. 175., str. 30. – 34.